

Європа у світовій економічній системі

Вікторія БЛИЗНЮК,
Світлана ШУМСЬКА,
Тетяна БУРЛАЙ,
Олена БОРЗЕНКО,
Айкатеріні-Сотірія АРГІРІУ

**РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ:
СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА МІНІМІЗАЦІЇ
НЕРІВНОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Резюме

У статті визначено напрями державної політики, спрямованої на забезпечення соціальної стійкості та викликів, пов'язаних з посиленням проце-

---

© Вікторія Близнюк, Світлана Шумська, Тетяна Бурлай, Олена Борзенко,
Айкатеріні-Сотірія Аргіріу, 2024.

Близнюк Вікторія, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу соціоекономіки праці, Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», Київ, Україна. ORCID: 0000-0003-2265-4614. Е-мейл: vikosa72@gmail.com
Шумська Світлана, доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу моделювання та прогнозування економічного розвитку Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», Київ, Україна. ORCID: 0000-0002-3106-1928. Е-мейл: svshumska@gmail.com
Бурлай Тетяна, доктор економічних наук, доцент; провідний науковий співробітник відділу економічної теорії Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», Київ, Україна. ORCID: 0000-0003-4530-9151. Е-мейл: btv2008@ukr.net
Борзенко Олена, доктор економічних наук, професор, завідувачка сектору міжнародних фінансових досліджень, Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», Київ, Україна. ORCID: 0000-0002-1017-5942. Е-мейл: olborzenko197@gmail.com
Аргіріу Айкатеріні-Сотірія, магістр із судноплавства, Атени, Греція. ORCID: 0000-0002-0505-6105. Е-мейл: katerina_switiria1@yahoo.com

сів нерівності в умовах війни. Розкрито змістові компоненти поняття соціальної стійкості, що є системно синергетичною характеристикою адаптивності, стресостійкості та гнучкості соціально-трудової сфери. Компаративний аналіз дав змогу констатувати поглиблення процесів нерівності в українському суспільстві в умовах тривалої війни та довести, що вирішення проблеми нерівності лежить у площині забезпечення соціальної стійкості ринку праці, викоринення дискримінації та недопущення ексклюзії на ринку праці.

На основі узагальнення загроз забезпечення соціальної стійкості обґрунтовано інституційний напрям забезпечення соціальної стійкості українського суспільства, що передбачає післявоєнне оновлення суспільного договору, що ґрунтується на основних принципах: соціальної справедливості, згуртованості, компліментарності, соціальної якості, інклюзивності.

Ключові слова:

соціальна стійкість, соціальна резильєнтність, соцієтальна резильєнтність, нерівність, політика соціальної якості, адаптивність, стресостійкість, гнучкість.

Класифікація за JEL: J18, D63, D69, I30.

3 рисунки, 1 формула, 3 таблиці, 50 джерел літератури.

Постановка проблеми

Посилення глобальних ризиків і гібридних загроз значно актуалізує застосування концептуального управлінського підходу стійкості, що передбачає забезпечення здатності соціально-економічної системи зберігати функціональність і відновлюватися після шоквої дії різних чинників (Геєць et al., 2023). З 2020 р. Єврокомісія визначила концепцію резильєнтності як «новий компас політики ЄС», що вимагає від України, як країни – кандидата на членство в Євросоюзі, відповідної адаптації сучасних підходів. Щодо України, то надзвичайно актуалізується дискурс соціальної резильєнтності національної

економіки (Гриценко et al., 2024), динаміка розвитку якої детермінується через людський і соціальний капітал, охоплюючи сфери демографії, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, зайнятості, доходів, інституційного розвитку та інші. Саме соціальна стійкість є важливим чинником у сприянні досягненню Цілей сталого розвитку України на період до 2030 р., однією з яких є мінімізація нерівностей в суспільстві. Саме це актуалізує необхідність пошуку ефективних інструментів забезпечення соціальної стійкості в частині мінімізації нерівностей в суспільстві.

Огляд літератури

Нерівність як соціально-економічне явище є наслідком та виявом нерівномірності й обмеженості доступу до ресурсів. Від її успішної мінімізації залежить соціальна стійкість, стабільність та злагода в суспільстві. Адже поширення соціальних ризиків та посилення соціальної напруги у суспільстві значною мірою зумовлюється порушенням принципу соціальної рівності, що зумовлює надмірну диференціацію суспільства за соціальними, економічними, політичними, етнокультурними та іншими характеристиками.

Проблематика нерівності та суспільні наслідки її вияву ґрунтовно досліджувалися та неодноразово були представлені в працях зарубіжних дослідників (Wilkinson & Pickett, 2010; Стиглиц, 2016). Так, явища нерівності й рівності іманентні будь-якій країні: і багатій, і бідній, а серед основних інституційних суб'єктів відтворення економічної нерівності варто виокремлювати і державу, й економічну систему (Стиглиц, 2015), і саме економічна нерівність опосередковується політичною нерівністю (Piketty, 2014). Нерівність, маючи новітні вияви, зокрема ризики вразливості, відсутність безпеки та ін., суттєво погіршує якість життя та загрожує здоров'ю й тривалості життя (Thebourn, 2013). Саме це обґрунтовує методологічний підхід до оцінювання нерівностей на основі суб'єктивних оцінок. Доцільність такого підходу обґрунтовано в працях західних дослідників (Lanski, 1954; Ganzeboom et al., 1992; Sobel et al., 2004; Irwin, 2018). Вітчизняна практика статусних самооцінок була сформована лише на початку 90-х років, її результати відображено в працях українських дослідників Оксамитної С. (Оксамитна, 2015), Прибиткової І. (Прибиткова, 2006), Черенько Л. (Черенько, 2013) Лібанової Е. (Лібанова, 2014), Новікова В. (Новіков, 2013). Варто виокремити дослідження компаративного аналізу крос-культурних особливостей головних форм соціальних нерівностей (Haller et al., 2009), їх сприйняття та підтримки стратифікаційних порядків (Edlund et al., 2017) та впливу цього чинника на розвиток і нагромадження людського капіталу (Новікова et al., 2023). Розглядаючи нерівність в Україні в контексті доступу до ресурсів та глобальної нестабільності, науковці обґрунтовують доцільність розробки нової економічної платформи для сталого розвитку людства на засадах солідаризації (Slozko / Borzenko & Pidchosa, 2017).

В Європейському Союзі феномен нерівності розглядається у чотирьох вимірах: економічна нерівність (дохід, споживання, заощадження); соціальна нерівність (працевлаштування або доступ до освіти); політична нерівність (вплив на прийняття рішень); екологічна нерівність (рівень забрудненості повітря чи води) і нерівний доступ до природних та екосистемних ресурсів (European Commission, 2024). Дослідження компонентів соціальної стійкості доводять, що основними детермінантами є як нагромаджений людський та соціальний капітал, що оцінювався освітнім рівнем (Fingleton et al., 2012; Martin & Gardiner, 2019), промислова диверсифікація, так і висока експортна здатність та низькі фінансові обмеження (Di Caro & Fratesi, 2018).

Соціальна резильєнтність (social resilience) визначається такими трьома характеристиками: (1) спроможність долати стреси – здатність соціальних акторів справлятися з усіма видами труднощів і долати їх; (2) адаптивні здібності – їх здатність вчитися на минулому досвіді та пристосовуватися до майбутніх викликів у повсякденному житті; (3) здатності до трансформації – здатність соціальних акторів створювати певні інституції, які сприяють індивідуальному добробуту та сталій стійкості суспільства до майбутніх криз. З огляду на такий підхід, пошук шляхів до соціальної стійкості – особливо в частині забезпечення засобів до існування бідних і маргіналізованих верств населення – виявляється серйозною проблемою для державної політики переважної більшості країн (Keck & Sakdapolrak, 2013). Соціетальну резильєнтність (societal resilience) розглядають як суспільний системно-синергетичний феномен, що характеризує стресостійкість суспільства загалом. Експерти пов'язують цей феномен з дедалі більшою невизначеністю, взаємопов'язаністю та складністю процесів розвитку сучасних суспільств, які продовжують стикатися з повторюваними й одночасними потрясіннями та потребують нових навичок адаптації та стійкості для забезпечення стабільності. У цьому контексті соціетальна резильєнтність означає здатність суспільства протистояти потрясінням, що передбачає поєднання трьох компонент: здатності долати труднощі, адаптаційної здатності вчитися на негараздах для майбутнього, а також трансформаційної здатності створювати інститути та реалізувати заходи соціального забезпечення для формування стійкості суспільства до майбутніх потрясінь (AXA Research Fund, 2022). Таке розуміння стійкості добре узгоджується з перспективою еволюційної економіки та ідеєю про те, що економіка постійно змінюється та адаптується (Reggiani et al., 2002; Simmie & Martin, 2010; Diodato and Weterings, 2015). Таким чином, проблему нерівності можна вирішити в результаті реалізації принципу соціальної стійкості національної економіки, яку розглядають як спроможність протистояти шокам будь-якої природи та етимології, що визначатиметься стабільністю соціальної системи та достатнім рівнем добробуту як на рівні індивідуума, так і національної економіки загалом.

Мета дослідження полягала в обґрунтуванні ефективних напрямів та інструментів державної соціально-економічної політики, спрямованих на забезпечення соціальної стійкості національного розвитку та мінімізації наслідків соціальних нерівностей у суспільстві на засадах оновленого суспільного договору.

Методологія

Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових принципах та основних положеннях економічної теорії. В роботі застосований аналіз науково-дослідницьких джерел, синтез результатів дослідження, систематизація наукових даних, системний аналіз складових компонентів досліджуваної системи, абстрактно-логічний та економетричний методи дослідження, що дали змогу оцінити правомірність висунутої гіпотези щодо впливу нерівностей на темпи соціально-економічного розвитку країни.

Результати досліджень

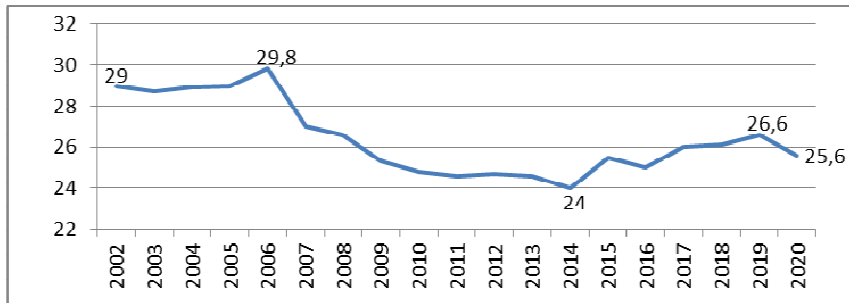
Нерівності, що накопичилися в українському суспільстві за часів суспільних трансформацій, в умовах війни набувають небезпечних масштабів, суттєво загрожуючи безпеці людського розвитку. Різноманітність нерівностей у будь-якому суспільстві, її нові форми та вияви (цифрові, інформаційні, дозвілєві нерівності, мережеві та ін.) продукуються соціально-трудовою сферою та визначають соціальну стійкість суспільства. Найбільш виразно виявляється дохідна нерівність. В Україні тривалий час показники нерівності за доходами значно перевищують відповідні показники країн, яким притаманна помірною або слабкою нерівність.

Серед показників, що використовують експерти для оцінювання економічної нерівності, зокрема щодо нерівності у доходах та споживанні, часто аналізується індекс Джині (Shumska et al., 2023). Згідно з методологією Світового Банку, індекс вимірює ступінь, до якого розподіл доходу або споживання між окремими особами чи домогосподарствами в економіці відхиляється від абсолютно рівномірного розподілу. Індекс Джині 0 означає повну рівність, а індекс 100 – повну нерівність.

Аналіз динаміки індексу Джині для України у довоєнному періоді 2002–2020 рр. (рис. 1) свідчить про нестабільність поведінки чинника нерівності на обраному проміжку. Водночас чітко виокремлюється період 2006–2014 рр., де економічна нерівність зменшується з максимального значення індексу 29,8 до мінімального – 24 внаслідок активної соціальної політики держави. Однак після трансформаційного шоку економіки у 2014 р. спадний тренд змінюється на висхідний (індекс підвищився до 26,6) (unicef, 2024). На зростання індексу, а отже, збільшення економічної нерівності вплинули криза 2015–2016 рр. та пандемія Covid-19.

Рисунок 1

Динаміка індексу Джині для України упродовж 2002-2020 рр.

Джерело: сформовано авторами за даними – UNICEF, 2024.

На траєкторію стійкого розвитку України та добробуту кожного українця надзвичайно негативно впливає такий зовнішній чинник, як *військова агресія росії*. Внаслідок війни регіони України у контексті збереження економічної та соціальної стійкості зіткнулися з різноманітними викликами. Реалізація гуманітарних, фінансових заходів призвела до зниження добробуту та посилення різних складових економічної нерівності. За результатами обстеження соціально-економічного становища домогосподарств, коефіцієнт Джині за доходами у 2023 р. становив 43,8%, а частка домогосподарств із середньодушовими еквівалентними доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму становила 35,5% (unicef, 2024). Середній рівень показника Джині в країнах ЄС у 2021 р. становив 29,6%, у 2022 р. – 30,2% (Eurostat, n. d.), зростають показники всіх форм бідності. Так, *монетарна бідність* – частка домогосподарств із середньодушовими еквівалентними доходами, що нижче фактичного прожиткового мінімуму, – зросла в 1,7 рази (із 20,6 до 35,5%).

Традиційно доходи міського населення вищі, якщо порівняти із сільськими мешканцями. Водночас за структурою доходів простежуються традиційні відмінності в частині превалювання питомої ваги заробітної плати, що зумовлено переважанням у структурі сільського населення осіб пенсійного віку, відставанням аграрного сектору від інших секторів економіки за рівнем оплати праці, монофункціональним характером сільськогосподарського виробництва та ін. Для домогосподарств з дітьми, як і в роки до повномасштабної війни, характерний вищий рівень доходів, якщо порівняти з домогосподарствами без дітей, що детермінується збереженням навіть під час війни соціальних допомог та трансфертів сім'ям з дітьми. Одночасно це можна пояснювати тим, що в сім'ях без дітей преважають особи пенсійного віку, чий рівень доходів суттєво нижчий, ніж у більш молодих когорт населення (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння реальних доходів українських домогосподарств України у 2021 та 2023 рр., грн

	2021 р.	2023 р.
Україна	14491	15160
Міське населення	15001	16652
Сільське населення	13418	12310
Без дітей	12128	13711
З дітьми	18386	19101

Джерело: UNICEF, 2024.

Варто зазначити, що, за даними Пенсійного фонду, на початок липня 2024 р. в Україні нараховувалося майже 10,2 млн пенсіонерів, серед яких 63% отримують пенсію до 5000 грн, та лише 12% – понад 10 000 грн (табл. 2). Як і до повномасштабної війни, більше 70% пенсіонерів отримують пенсію за віком, у період війни дещо зросла частка отримувачів пенсії за інвалідністю та через втрату годувальника.

Таблиця 2

Питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у їхній загальній чисельності станом на 01.07.2024 р.

	Тис. осіб	%	Середній розмір, грн.
Понад 10000	1281,5	12,5	15326,88
5001 до 10000	2614,5	25,5	6 854,13
4001-5000	1907,6	18,6	4415,16
3001-4000	1777,6	17,3	3546,82 грн
До 3000	2682,5	26,1	2762,99
всього	10263,7	100	5816,62

Джерело: складено за даними ПФУ (2024).

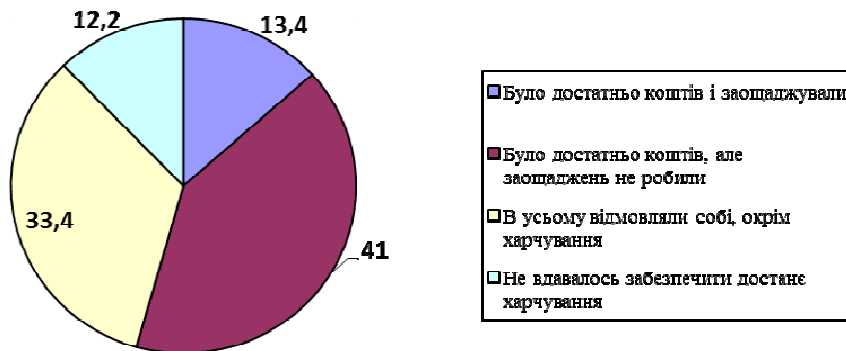
У цей період розрахунковий фактичний прожитковий мінімум на одну особу склав 7 064,62 грн (8 089,28 грн, з урахуванням суми обов'язкових платежів – 8089,28 грн (витрати на харчування становили понад 3700 грн, на

непродовольчі товари – 1196 грн, на комунальні платежі – 1200 грн, а на послуги зв'язку – 67 грн) (Мінсоцполітики, 2024). Це означає, що більше 60% пенсіонерів в країні, які становлять майже третину населення країни, знаходяться за межею бідності. Такий високий показник нерівності у добробуті населення прямо залежить від рівня доходів та відображається на рівні його купівельної спроможності.

Результати самооцінки якості життя домогосподарств показують, що лише 12,7% домогосподарств України у 2023 р. не відчували фінансових проблем, а їхніх доходів було достатньо не тільки для поточного споживання, а й для заощаджень. Вражаючим є той факт, що майже третина домогосподарств (33,4%) мала доходи, які забезпечували їм тільки харчування, а на все інше коштів не вистачало, 12,2% домогосподарств не змогли собі забезпечити навіть пристойний рівень харчування (рис. 2).

Рисунок 2

Самооцінка купівельної спроможності доходів у 2023 р.

Джерело: складено за даними UNICEF, 2024.

Таким чином, депривація (вимушене позбавлення особи можливостей задовольняти свої базові потреби через відсутність доступу до основних матеріальних благ і соціальних ресурсів), визначена за методологією ЄС, як наявність 7 з 13 визначених позбавлень можливостей в Україні становить 51,6%, у сільській місцевості сягає – 58,8%, в міській – 47,9%, серед домогосподарств з дітьми – 39,3%, домогосподарств без дітей – 56,2% (unicef, 2024).

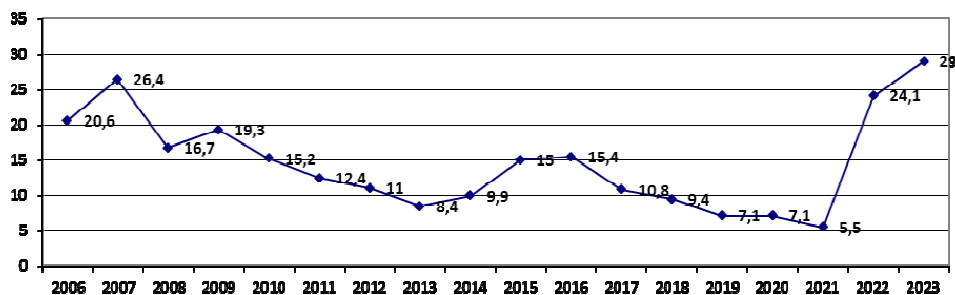

З огляду на те, що економічна система України до війни була надзвичайно вразлива через її слабкість та значну відкритість, війна лише посилила накопичені ризики та згенерувала нові, що негативно впливає на значну частину населення та спричиняє поширення небезпечних викликів для суспільства, якими є нерівність та бідність, яка за умов війни отримала нову форму – раптову, стан коли особа раптово втрачає майно та засоби до існування внаслідок військових дій, а також можливості їх відновлення.

Багатовекторні трансформаційні зміни суспільства України не забезпечили стабільність та стійку динаміку суспільного прогресу. Навпаки, поширювалися асиметрії соціально-економічного характеру, сформувались нові та поглибилися наявні ризики й загрози, деструктивно відображаючись на добробуті значної частини населення. Поширення бідності в Україні має об'єктивні передумови, оскільки негативні тенденції в соціально-економічній сфері в довоєнний період, спричинені дією численних чинників зовнішнього та внутрішнього характеру та відсутністю ефективних державних механізмів щодо сприяння адаптації населення до нових економічних умов, зберігались тривалий час. Деструктивний вплив війни, як заявляють фахівці Світового банку, відкинув Україну на 15 років назад у досягненні своїх цілей щодо скорочення рівня бідності. За даними організації, за підсумками минулого року рівень бідності (бідними фахівці Світового банку вважають населення, яке проживає менш ніж на 5,5 доларів на день) в Україні сягнув 29 відсотків (рис. 3).

Рисунок 3

Динаміка рівня бідності в Україні, %

Джерело: складено за даними Світового банку.

Рівень проксі-показника бідності (частка опитаних людей, що змушена економити на їжі), (InfoSapiens, 2024) в період повномасштабної війни коливається в межах 17,4–30,3%. Розглядаючи соціальну стійкість як адаптаційну спроможність відновлюватися та досягати певного рівня добробуту, необхідно перевірити вплив чинника нерівності в суспільстві на можливість забезпечення соціальної стійкості, що може бути оцінена певним рівнем добробуту. З метою емпіричної перевірки сформульовано гіпотезу «*нерівність негативно впливає на соціальну стійкість*» та побудовано моделі однофакторної лінійної регресії з такою базовою специфікацією:

$$Y = \text{Const} + c1 * X, \quad (1)$$

де: Y – залежна проксі-змінна, що характеризує соціальну стійкість: GDP_PC – ВВП на душу населення в доларах США за паритетом купівельної спроможності (GDP per capita, PPP current international \$); GNI_PC – ВНД на душу населення в доларах США за паритетом купівельної спроможності (GNI per capita, PPP current international \$);

X – незалежна змінна: GINI_INDEX, що виражає нерівність як один із чинників, що пояснюють траєкторію змін добробуту та соціальної стійкості в суспільстві;

$c1$ – коефіцієнт за незалежної змінної.

У моделі включено константу Const, що відображає кумулятивний ефект впливу усіх інших факторів які впливають на залежну змінну, але не залучених у модель. У табл. 3 наведені результати регресійного аналізу та кількісне оцінювання впливу чинника економічної нерівності (індексу Джині) на добробут населення України на різних проміжках часу.

Таблиця 3

Статистичні характеристики регресійних моделей оцінювання впливу чинника нерівності на рівень добробуту в Україні

	Model 1		Model 2	
DependentVariable (Y)	GDP_PC		GNI_PC	
Variable (X)				
GINI_INDEX	-816.4457	-330.7380	-866.1573	-376.4563
Prob. t-Statistic	0.0157	0.1042	0.0177	0.0945
CONST	31264.13	17815.20	32433.04	18664.67
Prob. t-Statistic	0.0012	0.0059	0.0017	0.0075
R-squared	0.297586	0.332263	0.288774	0.348039
Durbin-Watson statistic	0.246841	1.039660	0.229308	0.899921
Sample	2002-2020	2006-2014	2002-2020	2006-2014

Джерело: розраховано із використанням EViews.9 на основі статистичної інформації з бази даних Світового банку World Development Indicators та Держкомстату України.

Результати аналізу підтвердили коректність висунутої гіпотези: чинник нерівності є статистично значущим (*Prob.(t-Statistic)* за 1–10% рівнем значимості) на проміжку 2002–2020 рр. За інших рівних умов, збільшення економічної нерівності (зростання на 1 пункт індексу Джині) призводить до зменшення добробуту українців та відповідно соціальної стійкості в суспільстві, зокрема на 816 \$ у вимірі ВВП на душу населення в доларах США за паритетом купівельної спроможності та на 866 доларів США у вимірі ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності. У період 2006–2014 рр., коли нерівність зменшувалась, негативні ефекти чинника у вигляді скорочення ВВП та ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності були меншими: відповідно, у середньому скорочення добробуту становило 330 та 376 доларів США. Відносно невисокий рівень *R-squared* та *Durbin-Watson statistic* свідчать про наявність інших важливих чинників, які пояснюють добробут і динаміку ВВП та ВНД, що не включені у рівняння, і це логічно, оскільки в моделях не враховані фундаментальні чинники (зокрема, капіталі праця).

Забезпечення гідного рівня добробуту та соціальної стійкості суспільства пов'язані із доступністю безпечних, якісних, ефективних умов праці, дотриманням принципів гідної праці, справедливої оплати за рівну працю в різних секторах і галузях економіки. З огляду на це вирішення проблеми нерівності лежить у площині забезпечення соціальної стійкості ринку праці, викоринення виявів дискримінації та недопущення ексклюзії (відторгнення) на ринку праці.

Питання мінімізації наслідків нерівності та забезпечення соціальної стійкості потребує вжиття комплексних заходів такими напрямками: формування міцної економічної платформи для збереження наявних і створення нових якісних робочих місць; створення правових, економічних та інституційних засад для підвищення ефективності зайнятості населення (рішення, що приймаються у сферах структурної політики, формування та реалізації інвестиційних програм, політики доходів, розвитку системи освіти тощо, мають бути системними та формуватися з урахуванням їх очікуваного впливу на сферу зайнятості); переосмислення ролі та підвищення ефективності державних інституцій у сфері регулювання соціально-трудова відносин та соціального захисту населення; розвиток нормативно-правового поля відповідно до потреб трудових відносин нової якості; формування конкурентного ринку професійно-освітніх послуг України та узгодження його з потребами ринку праці; підвищення цінності праці, що має сприяти відтворенню робочої сили, надавати можливості задовольняти потреби населення, реалізувати трудовий потенціал, стимулювати до високопродуктивної праці та самовдосконалення; підвищення ролі та відповідальності держави у виконанні соціальних гарантій.

Безперечно, забезпечення соціальної стійкості національної економіки вимагатиме законодавчої гармонізації соціальної та трудової сфери України та ЄС. У даний процес включено як адаптацію законодавства, правотвор-

чість, так і уніфікацію юридичної техніки, а також практику правозастосування. Україна вжила дієві заходи щодо наближення трудового та соціального законодавства України до законодавства ЄС, проте цей процес не є простим. Імплементация європейських норм до вітчизняного законодавства має здійснюватися послідовно, з урахуванням особливостей суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку нашої держави, а також нагальних завдань щодо інституційного забезпечення інклюзивності національного ринку праці України (Близнюк, 2020).

Основними недоліками сучасної нормативно-правової бази України є нестабільність, недостатня системність, дублювання регулювання деяких трудових питань або навпаки – ускладнення вирішення деяких питань через відсутність відповідних норм закону. Важливим у процесі ратифікації міжнародних конвенцій є забезпечення рівного ставлення до всіх людей без ознак дискримінації. **Удосконалення трудового законодавства** має бути відбуватися на засадах *системності, комплексності та помірності*. Майбутній Трудовий кодекс України має бути не «перевантаженим» нормами та містити доступну для розуміння звичайними працівниками правову конструкцію, що, на жаль, для проєктів Трудового кодексу України дуже характерно. Кардинальних змін мають зазнати ті норми законодавства, які не відповідають особливостям поточного економічного та соціального розвитку, зокрема щодо сучасних форм зайнятості, трудової та професійної мобільності, умов та охорони праці тощо.

Згідно з аналітичним звітом Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі (European Commission, 2023), Україна демонструє початковий рівень підготовки у сфері соціальної політики та зайнятості. Першочергового вирішення потребують проблеми неформальної та нерегламентованої зайнятості, затримки з виплати заробітної плати, забезпечення дієвості соціального діалогу. Враховуючи законодавчий досвід зарубіжних країн, доцільно доповнити Кодекс законів про працю України окремою главою «Соціальний діалог у сфері праці», де закріпити норми щодо основних положень про соціальний діалог у сфері праці. Потрібно урегулювати юридичні питання контролю за виконанням прийнятих рішень та досягнутих домовленостей, а також відповідальності за порушення законодавства про соціальний діалог (ст. 19 Закону України «Про соціальний діалог в Україні»). На наш погляд, особливу увагу законодавцям варто приділити проблемі регулювання охорони праці, заходам щодо попередження масових звільнень, наближенню соціальних стандартів не до мінімальних, а до стандартів соціального законодавства країн ЄС, що набули членство у 2004–2013 рр., сприянню забезпеченню гідної праці з посиленням відповідної збалансованості прав та інтересів найманого працівника й працедавця.

Зрозуміло, що після завершення війни щедра фінансова допомога Україні від зарубіжних партнерів з часом об'єктивно скорочуватиметься і країна матиме поступово переходити на фінансове самозбалансування, що з

огляду на її втрати може призвести до непідйомного демоекономічного навантаження. Тому нагальним завданням післявоєнного періоду буде забезпечення фінансової стійкості вітчизняних систем соціального страхування і соціального захисту тощо (Костриця & Бурлай, 2023). У зв'язку з цим для післявоєнної України актуалізується ухвалена в 2012 р. МОП Рекомендація № 202 про мінімальні рівні соціального захисту (ILO, 2012), в якій зазначено, що ефективні системи соціального забезпечення гарантують громадянам дохід та охорону здоров'я, сприяючи запобіганню і скороченню бідності та соціальної нерівності, а соціальний захист зміцнює соціальну згуртованість, що сприяє розбудові соціального простору та інклюзивних суспільств та забезпечує гідні умови життя для всіх.

Для обґрунтування розміру мінімальної заробітної плати (МЗП) доцільно спиратися на норми Конвенції МОП № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються (Верховна Рада України, 2005), яку Україна ратифікувала у жовтні 2005 р. Відповідно до ст. 3 вказаної Конвенції, під час визначення рівня мінімальної заробітної плати потрібно враховувати такі чинники, як: а) потреби працівників і їхніх сімей з урахуванням загального рівня заробітної плати в країні, прожиткового мінімуму, допомоги з соціального забезпечення та порівняльного життєвого рівня інших соціальних груп; б) економічні чинники, у т. ч. необхідні умови економічного розвитку, рівень продуктивності й бажаність досягнення та підтримання високого рівня зайнятості.

Взявши до уваги незмінний євроінтеграційний курс України, цілі її Угоди про асоціацію з ЄС (2014 р.), а також зобов'язання нашої держави у зв'язку з набуттям (2022 р.) офіційного статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, доцільно узгодити нормативно-правове поле в сфері забезпечення соціальної стійкості. На наш погляд, актуалізується необхідність створення інформаційних панелей для моніторингу соціальної та економічної стресостійкості розвитку України, визначення повноважень Міністерства економіки, Міністерства соціальної політики, Державної служби статистики та Національної академії наук України щодо розробки методології формування зазначених інформаційних панелей, а також переліку центральних органів виконавчої влади, відповідальних за формування певних індикаторів моніторингу, та законодавчо-правових підстав, строків і періодичності подання ними необхідних даних.

У контексті соціетального розвитку в умовах шоків війни та післявоєнного відновлення України важливу роль відіграє якість інститутів та інституційний потенціал держави (Бурлай et al., 2023), що потребує необхідності подолання ключових інституційних деструкцій та забезпечення соціальної стійкості українського суспільства через післявоєнне оновлення суспільного договору. Зараз ця тема активно обговорюється в експертних колах і головним питанням таких дискусій є питання обґрунтування ключових засад, на яких

буде формуватися новий суспільний договір українців. Оновлення суспільного договору має відбуватися на таких основних принципах:

- **Принцип соціальної справедливості.** Ще в довоєнний період в Україні спостерігався значний дефіцит соціальної справедливості, закріплення деструктивних інститутів, таких як потужна корупція, тіньова економіка, неформальна зайнятість, прекаризація тощо. Це призвело до розмивання суспільного договору, а в післявоєнний період може уповільнити або навіть унеможливити відновлення.
- **Принцип соціальної згуртованості,** що передбачає включеність і участь членів суспільства у політичному, економічному та культурному житті; почуття солідарності і приналежності до суспільства, що засноване на ефективному використанні громадянських прав та інших надбань демократичного суспільства. Ядром соціальної згуртованості є довіра. Компонентами соціальної згуртованості суспільства є процеси соціальної інтеграції, інклюзії та солідарності, її виявом – добробут абсолютної більшості громадян, мінімізація соціальної ізоляції та соціальної дезінтеграції й гармонічні і стабільні відносини, сприятливі умови для досягнення соціальних цілей. Соціальна згуртованість має стати запорукою стабільності, толерантних відносин між суб'єктами ринку праці в умовах турбулентності економічної системи, масштабних організаційних, структурних та політичних трансформацій, дії зовнішніх чинників в умовах посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів. Водночас соціальна згуртованість має сприяти мінімізації ризиків недовіри між соціальними партнерами та пом'якшення соціальної напруженості в умовах нестабільності на ринку праці.
- **Принцип комплементарності управлінських рішень у соціальній сфері,** що є наріжним каменем у формуванні соціального партнерства та дієвим механізмом функціонування соціального діалогу вирішення поточних економічних і соціальних проблем, подолання кризових ситуацій, заохочення ефективного управління та стимулювання соціально-економічного прогресу. За обґрунтуванням вітчизняних експертів (Kostrysia et al., 2024), подолання задовнених деформацій інституту соціального діалогу в Україні – один з найбільш впливових чинників забезпечення соціальної стійкості.
- **Принцип соціальної якості життя** як складова наукової концепції соціальної якості, що використовується для вдосконалення соціальних параметрів розвитку ЄС. Впровадження в державне управління післявоєнної України концепції соціальної якості, адаптованої до вітчизняних умов, має сприяти суспільному договору про поступове знаходження розумного балансу між двома пріоритетами: одночасне збільшення зусиль до системного усунення за-

гроз зовнішньої агресії та прискореного реконструктивного відновлення національного соціоекономічного простору на основі принципів сталого інклюзивного розвитку (Burlay et al., 2022; Heyets et al., 2022).

- **Принцип соціальної інклюзивності.** Згідно з обґрунтуванням (Heyets et al., 2023), забезпечення інклюзивності українського суспільства є вирішальним як у воєнний, так і в післявоєнний період для збереження української нації в умовах сучасної глобальної гібридної системи «мир–війна».

Водночас варто звернути увагу на загрози забезпечення соціальної стійкості українського суспільства, зокрема такі:

- **подальше поглиблення гострої демографічної кризи.** Під впливом воєнних потрясінь загрози демографічній безпеці України ще більше загостряться. Навіть за розрахунками довоєнного періоду експерти ООН з народонаселення віднесли Україну до категорії країн з найвищими – понад 20% – темпами відносного скорочення населення протягом 2022–2050 рр. (United Nations, 2022). Це об'єктивно, оскільки, за даними офіційної статистики, у довоєнному січні 2022 р. в Україні смертність більш ніж утричі перевищувала народжуваність – на 100 померлих припадало лише 32 живонароджені особи. Враховуючи вітчизняну динаміку народжуваності, міграції, захворюваності, демографічного старіння (на початок довоєнного 2022 р. частка українців у віці 60 років і старше становила 24,8%), унаслідок війни цей катастрофічний тренд поглибитися. За даними ухваленої Стратегії демографічного розвитку України, на період до 2040 р. (КМУ, 2024) за наявних на липень 2024 р. 35,8 млн. осіб українського населення його прогнозна чисельність до 2041 р. може скоротитися до 28,9 млн осіб, а до 2051 р. – до 25,2 млн осіб. Відповідно, скорочуватимуться внутрішні трудові ресурси України, що в післявоєнний час гальмуватиме реконструктивне відновлення та забезпечення соціальної резильєнтності національної економіки;
- **загроза фінансової стійкості національної системи соціального захисту, забезпечення спроможності виконання соціальних зобов'язань держави.** Породжена війною тенденція збільшення вразливих категорій населення відбувається на тлі зменшення спроможності держави виконувати взяті на себе соціальні зобов'язання. Незважаючи на збільшення обсягів соціальних видатків у Державному бюджеті України у 2024 р., наявні джерела їх фінансування наразі не здатні покрити всі потреби, а відповідний дефіцит заплановано профінансувати за рахунок коштів міжнародних донорів, що не є надійним джерелом (Сисак, 2023). Така ситу-

ація спричиняє значне погіршення соціально-побутових умов для великої кількості громадян, збільшення кількості осіб, які потребуватимуть соціального забезпечення, а також відкладені соціально-психологічні наслідки війни. Зазначене формує тренд до скорочення народжуваності, а отже, до старіння населення, що посилюється внаслідок несприятливих умов для народження та виховання дітей. Внаслідок впливу чинників (значний відплив трудових ресурсів з національного ринку праці через інтенсивну міграцію українців за кордон у пошуках притулку та захисту від війни, складність працевлаштування вимушено переміщених осіб (ВПО) у громадах, що приймають, мобілізаційні заходи, а також виклики, що постають перед Україною як швидко «старіючою нацією», та у зв'язку з виснаженням резервів Пенсійного фонду через збереження колосальних диспропорцій у розмірах пенсійних виплат для певних категорій пенсіонерів) посилюються ризики щодо фінансової стійкості національної системи соціального, у т. ч. пенсійного, страхування (Костриця & Бурлай, 2024);

- **деструкції соціальної інфраструктури.** Повномасштабна війна завдала і все ще завдає нищівних ударів системі соціальної безпеки українців, через бойові дії відбуваються значні руйнування житлового сектору й соціальної інфраструктури країни. За експертними розрахунками, саме соціальний сектор України потребуватиме найбільше коштів на реконструкцію в наступні десять років – майже \$162 млрд., з яких половина потрібна на відновлення житла (World Bank, 2024). Руйнування інфраструктурних об'єктів та закладів на територіях, що перебували або все ще перебувають під окупацією, або прилеглих до лінії фронту призводить до внутрішнього переміщення не лише мешканців регіону, а й професіоналів (комунальників, транспортників, медиків, освітян) що працювали в зруйнованих агресором установах. Внаслідок цього збільшується навантаження на такі заклади та інфраструктуру загалом у регіонах, що прийняли значну кількість внутрішньо переміщених осіб;
- **відсутність в Україні ефективної системи адаптації ветеранів війни до цивільного життя,** що зумовлює проблеми з їх післявоєнним рівнем доходів, працевлаштуванням, соціальною підтримкою, ускладненням сімейних стосунків (розлучення), а також лікуванням посттравматичних стресових розладів (ПТСР). На сьогодні в Україні офіційний статус ветерана війни мають 1,2 млн осіб. За оцінками Міністерства у справах ветеранів України, після завершення війни загальна кількість ветеранів, членів їхніх родин, а також родин загиблих (всі вказані категорії мають право на відповідні соціальні гарантії та пільги) зросте до 4–5 млн осіб (Міністерство у справах ветеранів України, 2022).

Висновки

З огляду на вищевказане зазначимо, що напрями забезпечення соціальної стійкості національної економіки перебувають у центрі уваги європейської соціально-економічної політики і мають бути основою політики післявоєнного відновлення. Визначені авторами інституційні деструкції соціетального розвитку сучасного українського суспільства та обґрунтовані інструменти їх мінімізації забезпечуватимуть післявоєнне оновлення суспільного договору та створять підґрунтя соціальної стійкості українського суспільства. Євроінтеграційний курс України та її зобов'язання у зв'язку з набуттям офіційного статусу країни-кандидата на вступ до ЄС обумовлюють необхідність та доцільність впровадження концепції комплексної резильєнтності та людиноцентричності в систему державного управління.

У період післявоєнного відновлення країни посилену увагу потрібно звернути на соціетальні ризики. Їх реалізація може призвести до неможливості забезпечення адаптації, гнучкості та соціальної стійкості системи. Відповідно, наступні наукові пошуки та дослідження мають бути спрямовані на вивчення таких ризиків та розробку шляхів їх мінімізації.

Подяка

Автори висловлюють подяку МОН України за можливість здійснювати дослідження «Соціальна стійкість України в умовах війни та післявоєнних викликів», (держ. реєстраційний № 0124U004449), що виконується на конкурсних засадах за рахунок зовнішнього інструменту допомоги ЄС для виконання зобов'язань України у Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт-2020», договір № PH/55-2024 від 30.09.2024 р.

Список використаної літератури

- Близнюк, В. В. (2020). Інституційне забезпечення інклюзивності ринку праці України. *Економіка і прогнозування*, 3, 56–74. http://eip.org.ua/docs/EP_20_3_56_uk.pdf
- Бурлай, Т., Борзенко, О., & Гриценко, А. (2023). Соціетальні наслідки сучасної гібридної війни: ключові виміри в контексті України. *Журнал європейської економіки*, 22(2), 161–87. <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1656>.

- Верховна Рада України. (2005). Конвенція Міжнародної організації праці № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються. Документ ратифіковано Законом України від 19 жовтня 2005 р. № 2997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_149#Text
- Гриценко, А., Білорус, О., Бурлай, Т., Подлесна, В., & Борзенко, О. (2024). Українська економіка: резильєнтність під час війни та виклики післявоєнного відновлення. *Science and Innovation*, 20(5), 16–34. <https://doi.org/10.15407/scine20.05.016>
- Європейська Комісія. (2023, 1 лютого). Аналітичний звіт до Повідомлення Комісії для Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради ЄС. Висновок Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі. (SWD(2023) 30 final). https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/imce/analitychnyy_zvit_yek_ukrayinskoju.pdf
- Костиця, В. І., & Бурлай, Т. В. (2023). Сучасні пріоритети соціального розвитку: вплив глобальних трансформацій і завдання України (по)воєнного періоду. *Економіка України*, 4, 97–116. <https://doi.org/10.15407/economuukr.2023.04.097>
- Костиця, В. І., & Бурлай, Т. В. (2024, 17–18 квітня). Повоєнний вимір соціальної безпеки України в контексті глобальних трендів. Теорія і практика розбудови екосистеми соціальної сфери в умовах повоєнного відродження України : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (176–183). Київ : КНЕУ. <https://core.ac.uk/download/617986714.pdf>
- Лібанова, Е. М. (2014). Нерівність в українському суспільстві: витоки та сучасність. *Економіка України*, 3, 4–19. http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2014_3_2
- Міністерство у справах ветеранів України. (2023, 22 травня). «Це категорія потужних людей». Міністр у справах ветеранів розповіла про допомогу ветеранам і їхнім родинам. <https://mva.gov.ua/ua/news/ce-kategoriya-potuzhnih-lyudej-ministr-u-spravah-veteraniv-rozpovila-pro-dopomogu-veteranam-i-yihnim-rodinam>
- Мінсоцполітики: фактичний розмір прожиткового мінімуму. (2024, 25 липня). <https://kadrovik.isu.net.ua/news/581762-minsotspolityky-faktychnyy-rozmir-prozhytkovoho-minimumu>
- Новіков, В. М. (2013). Подолання надмірної нерівності – пріоритет соціальної політики. *Україна – аспекти праці*, 3, 3–7. <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000286390>
- Новікова, О., Залознава, Ю., & Азьмук, Н. (2023). Відновлення людського капіталу України у післявоєнний період з використанням переваг цифровізації. *Журнал європейської економіки*, 21(4), 407-2. <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1619>
- Оксамитна, С. (2015). Самовизначення громадян у соціальній структурі українського суспільства. *Грані*, 1(117), 67–71.

- Прибыткова, И. М. (2006). Новые статусные номинации: бедные средние-богатые. В. С. Макеев (Ред.), Новые социальные неравенства (с. 168–194). Киев: Институт социологии НАН Украины.
- ПФУ. (2024). *Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.07.2024*. <https://www.pfu.gov.ua/2166027-serednij-rozmir-pryznachenoji-pensijnoji-vyplaty-ta-pytoma-vaga-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-stanom-na-01-07-2024/>
- Сисак, І. (2023, 7 грудня). *Драма бюджету-2024: чим закрити діру у 41 млрд доларів та де взяти гроші на соціальні виплати*. Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/milyard-dolariv-defitsytu-yakzakryvatymut-diru-v-byudzheti-2024/32710041.html>
- Стиглиц, Д. (2015). *Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему*. Москва: Эксмо.
- Стиглиц, Д. (2016). *Великое разделение. Неравенство в обществе или что делать оставшимся 99% населения?* Москва: Эксмо.
- Черенько, Л. М. (2013). Специфіка формування та прояву нерівності в Україні. *Демографія та соціальна економіка*, 2, 60–69. <https://dse.org.ua/archive/20/6.pdf>
- InfoSapiens. (2024). *Індекс споживчих настроїв у жовтні 2024 року* [Прес реліз]. https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/324/CCI_Oct24_PR_ukr.pdf
- AXA Research Fund. (2022, November 22). *Building societal resilience: The role of inclusion in a fragmented world*. https://axa-research.org/storage/media/1554/AXARF_Building_Societal_Resilience_digital.pdf
- Blyzniuk, V. V. (2020). Institutional support of the inclusiveness of Ukrainian labor market [in Ukrainian]. *Ekonomika i Prohnozuvannia*, 3, 56–74. http://eip.org.ua/docs/EP_20_3_56_uk.pdf
- Burlay, T., Borzenko, O., & Grytsenko, A. (2023). Societal consequences of modern hybrid war: Key dimensions in the context of Ukraine. *Journal of European Economy*, 22(2), 158–183. <https://doi.org/10.35774/jee2023.02.158>
- Burlay, T., Dmytruk, D., Kostrytsia, V., & Levin, R. (2022). The social quality policy: theory and international approaches in the context of the Ukraine's post-war reconstruction task. *Ukrainian Society*, 3(82), 09–27. <https://doi.org/10.15407/socium2022.03.009>
- Di Caro, P., & Fratesi, U. (2018). Regional determinants of economic resilience. *The Annals of Regional Science*, 60(2), 235–240. <https://doi.org/10.1007/s00168-017-0858-x>
- Diodato, D., & Weterings, A. B. R. (2015). The resilience of regional labour markets to economic shocks: Exploring the role of interactions among firms

- and workers. *Journal of Economic Geography*, 15(4), 723–742. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbu030>
- Edlund, J., Bechert, I., & Quandt, M. (Eds.). (2017). *Social inequality in the eyes of the public: A collection of Analyses Based on ISSP Data 1987–2009* (GESIS-Schriftreihe, 17). GESIS - Leibniz-Institut für Sozialwissenschaften. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/57225/ssoar-2017-edlund_et_al-Social_Inequality_in_the_Eyes.pdf?sequence=3&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2017-edlund_et_al-Social_Inequality_in_the_Eyes.pdf
- European Commission. (2024). *Reducing inequalities*. https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/human-development/reducing-inequalities_-en#:~:text=SDG%2010%20aims%20at%20reducing,-%2C%20ethnicity%2C%20religion%20and%-20opportunity
- Eurostat. (n.d.). *Gini coefficient of equivalised disposable income* [Dataset]. EU-SILC survey. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/ilc_di12
- Fingleton, B., Garretsen, H., & Martin, R. (2012). Recessionary shocks and regional employment: Evidence on the resilience of U. K. regions. *Journal of Regional Science*, 52(1), 109–133. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2011.00755.x>
- Ganzeboom, H. B. G., De Graaf, P. M., Treiman, D. J., & De Leeuw, J. (1992). A standard international socio-economic index of occupational status. *Social Science Research*, 21(1), 1–56. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0049089X9290017B>
- Haller, M., Jowell, R., Smith, T. W. (Eds.). (2009). *The International Social Survey Programme 1984–2009: Charting the globe*. Routledge.
- Heyets, V., Blyzniuk, V., & Nykyforuk, O. (2022). The Recovery of Ukraine: Social Quality in the Postwar Societal Space. *International Journal of Social Quality*, 12 (1), 01–28. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2022.120102>
- ILO. (2012). *Social Protection Floors Recommendation, 2012 (No. 202)*. Information System on International Labour Standards. URL:https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:3065524
- Irwin, S. (2018). Lay perceptions of inequality and social structure. *Sociology*, 52(2), 211–227. <https://doi.org/10.1177/0038038516661264>
- Keck, M., & Sakdapolrak, P. (2013). What is social resilience? Lessons learned and ways forward. *Erdkunde*, 67(1), 5–19. <https://doi.org/10.3112/erdkunde.2013.01.02>
- Kostrysia, V. I., Burlai, T. V., & Blyzniuk, V. V. (2024). The deformations of the institution of social dialogue in Ukraine as a factor of social desolidarization. *Economic Theory*, 3, 45–80. http://etet.org.ua/docs/ET_24_3_45_en.pdf

- Lenski, G. (1954). Status crystallization: A non-vertical dimension of social status. *American Sociological Review*, 19, 405–413. <https://doi.org/10.2307/2087459>
- Martin, R., & Gardiner, B. (2019). The resilience of cities to economic shocks: A tale of four recessions (and the challenge of Brexit). *Papers in Regional Science*, 98(4), 1801–1832. <https://doi.org/10.1111/pirs.12430>
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Reggiani, A., De Graaf, T., & Nijkamp, P. (2002). Resilience: An evolutionary approach to spatial economic systems. *Networks and Spatial Economics*, 2(2), 211–229. <https://doi.org/10.1023/A:1015377515690>
- Shumska, S., Gaidai, A., & Blyzniuk, V. (2023). Welfare of Ukraine's population: Assessments of the level and impact of key factors. *Baltic Journal of Economic Studies*, 9(2), 230–241. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-2-230-241>
- Simmie, J., & Martin, R. (2010). The economic resilience of regions: Towards an evolutionary approach. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3(1), 27–43. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsp029>
- Slozko/Borzenko, O.O., & Pidchosa, O. A. (2017). The solidarity economy: A review of the concept and results. In: A. S. Filipenko (Ed.), *A Social and Solidarity Economy: the Ukrainian Choice* (pp.18–35). Cambridge Scholars Publishing.
- Sobel, M. M., De Graaf, N. D., Heath, A., & Zou, Y. (2004). Men matter more: The social class identity of married British women 1985–1991. *Journal of the Royal Statistical Society*, 167(1), 37–52.
- Therborn, G. (2013). *The killing fields of inequality*. Polity Press.
- UNICEF. (n. d.). Соціально-економічний стан домогосподарств України – <https://www.unicef.org/ukraine/documents/social-economical-state-2023-24>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs. (2022). *World population prospects 2022: Summary of results*. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2010). *The spirit level. Why greater equality makes society stronger*. New York: Bloomsbury Press.
- World Bank. (2024, February). *Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023*. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a>

Отримано: 11 листопада 2024 р.

Рецензовано: 19 листопада 2024 р.

Рекомендовано до друку: 25 листопада 2024 р.